

Fasinasjon for den egyptiske oldtidskultur er intet nytt fenomen; det har vært en nærmest konstant strømning innenfor europeisk kulturhistorie de siste to tusen år. I vår egen tid bekreftes dette av antall besøkende på de store muséene i den vestlige verden – London, Berlin, Paris, New York – hvor de egyptiske galleriene uten unntak er de mest populære: millioner av turister hvert år beundrer Rosettastenen og Nefertitis byste. Det de færreste besøkende nok reflekterer over er hvordan objektene er kommet til de respektive

ANTIKVITETSHANDEL I EGYPTEN, 1880-1930 H. O. LANGES REISEDAGBØKER

FREDRIK HAGEN

INSTITUT FOR TVÆRKULTURELLE OG REGIONALE STUDIER, KØBENHAVNS UNIVERSITET

Den dominerende fortellingen om egyptiske antikviteter handler for en stor del om berømte arkeologiske oppdagelser, som Howard Carters funn av Tutankhamuns grav, eller den britiske seieren over Napoleons styrker i Egypt som resulterte i at Rosettastenen kom til British Museum. Dette er underholdende historier som understøtter vestlige idealer om

vitenskap og opplysning, og de er identitets-skapende både for publikum og for institusjonene selv. Faktum er imidlertid at flertallet av de egyptiske antikvitetene som er utstilt på vestlige muséer ikke er funnet under ordinære arkeologiske utgravninger; de er kjøpt. Frem til nå har denne delen av egyptologiens historie tiltrukket lite oppmerksomhet. Det kan

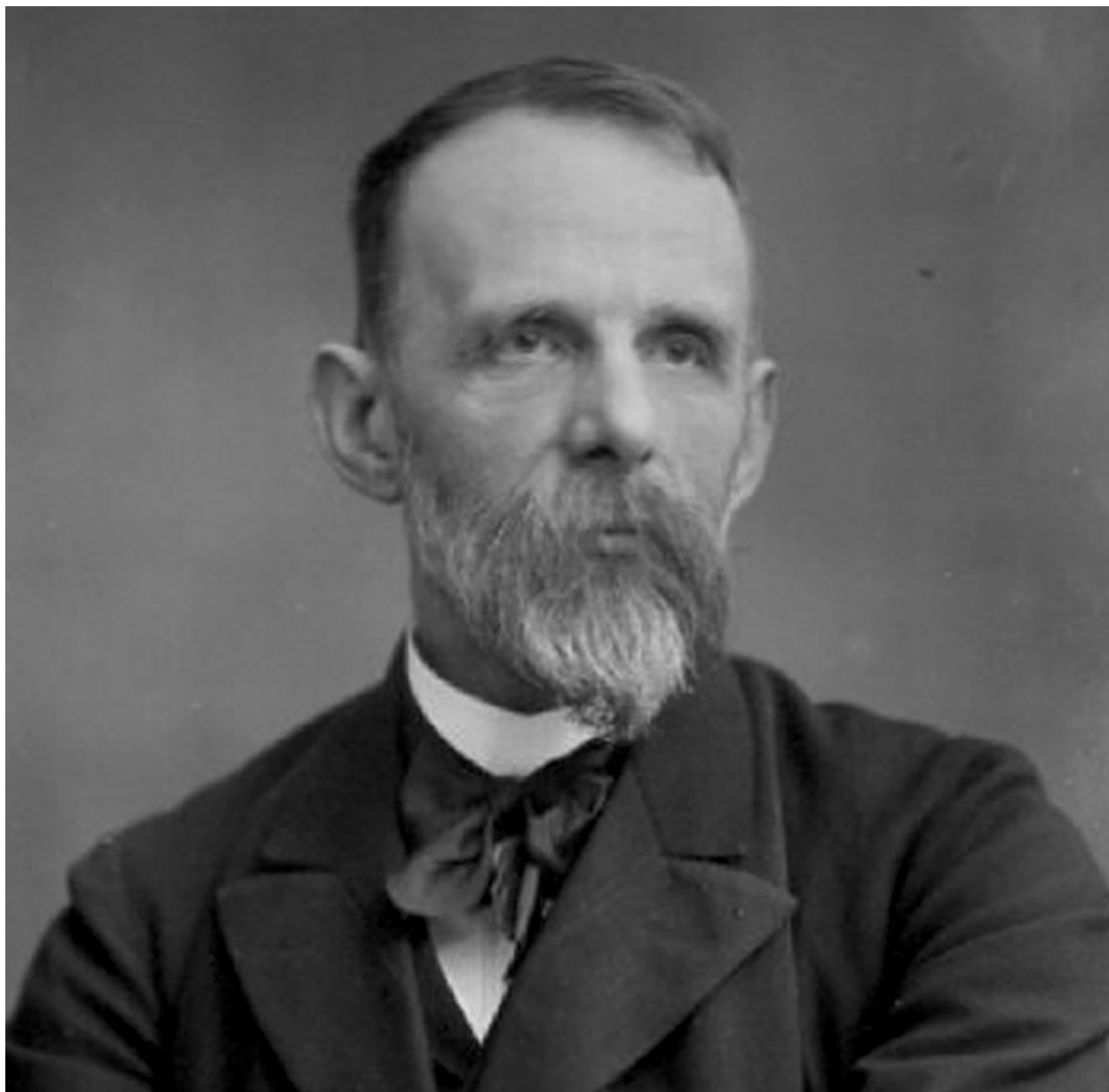

Fig. 1: Fotografi av H. O. Lange

det være flere grunner til: disse historiene er mindre underholdende, de passer ikke inn i fortellinger om vitenskapelige utgravninger, og de er ofte moralsk tvetydige – selv når handelen er lovlig er det i dag omdiskutert hvorvidt det er forsvarlig å handle med antikviteter. Det eksisterer også et fundamentalt problem i forhold til kilder for denne typen historie. Museumsarkiver noterer av og til hvor, eller av hvem, individuelle objekter ble kjøpt, noen ganger med pris og navn på selger, men oftest

uten utfyllende opplysninger; hvis det i tillegg er snakk om ulovlige objekter finnes det sjelden offisielle dokumenter. Memoarer skrevet av turister som kjøpte objekter i Egypt nevner også i noen tilfeller, en passant, individuelle transaksjoner, men til dags dato finnes det ingen forskning som beskriver eller analyserer den historiske dimensjonen av denne handelen.

De siste årene har jeg derfor, sammen med min kollega Kim Ryholt, arbeidet på et prosjekt

Fig. 2: Kart fra 1913 som viser landsbyen Kafr el-Haram ved pyramidene utenfor Kairo

hvor vi forsøker å kartlegge handelen i et historisk perspektiv med fokus på årene 1880-1930, en periode som kan beskrives som en gullalder for både den lovlige og den ulovlige handelen med egyptiske antikviteter.

Utgangspunktet for prosjektet har vært to reisedagbøker av den danske egyptologen Hans Ostenfeldt Lange (1863-1943; fig. 1) som befinner seg på Det Kongelige Bibliotek i København. Disse ble skrevet av Lange og hans kone under deres to besøk i Egypt (i 1899-1900 og 1929-1930), hvor Lange arbeidet på Det Egyptiske

Museum i Kairo i respektive 8 og 4 måneder. Reisedagbøkene er usedvanlig detaljerte, muligvis som et resultat av at han trodde at han aldri ville returnere til Egypt fordi hans daglige arbeid som bibliotekar i København gjorde det vanskelig for ham å besøke landet. Oppholdene i Kairo var primært forskningsrelaterte, men innen avreise fikk han også instruksjoner om å kjøpe antikviteter til "bryggeren" Carl Jacobsen og til Nationalmuseet, dersom muligheten skulle by seg. I reisedagbøkene beskriver han forhandlere, antikviteter og transaksjoner, og denne informasjonen har vi brukt som et utgangspunkt for en analyse av hvordan antikvitetsmarkedet fungerte i praksis.

Denne kartleggingen av markedet har resultert i en liste over forhandlere som er aktive i Egypt ca. 1880-1930, og hvordan de var knyttet sammen i forskjellige nettverk. Mye av den ulovlige handelen i Kairo kunne for eksempel spores tilbake til en liten landsby ute ved pyramidene i Giza (fig. 2-3), Kafr el-Haram, hvor et par familier stod bak en stor del av omsetningen på det illegale markedet. Innbyggerne her hadde kort vei til en nesten uuttømmelig kilde til antikviteter – de enorme gravplassene fra Det Gamle Riket (ca. 2500 f.Kr.) rundt pyramidene var nærmeste nabo – og de hadde i flere generasjoner forsynet vestlige samlere og muséer med objekter.

Fig. 3: Bilde av landsbyen Kafr el-Haram tatt av Jonna Lange, 1899

Tidsperioden vi beskriver i boken var preget av andre prioriteringer og en annen kulturforståelse enn den vi har i dag, hvilket gjenspeiler seg i en tilgang til antikvitethandelen som nærmest er utenkelig i nåtidens samfunn. I tillegg til den utstrakte handelen med illegale antikviteter fantes det nemlig også en utbredt lovlig handel med egyptiske antikviteter, og her spilte den egyptiske staten en sentral rolle.

Den statlige antikvitetsjenersten var selv ansvarlig for driften av en butikk (ca. 1890-1960) på Det Egyptiske Museum i Kairo hvor turister og andre interesserte kunne kjøpe antikviteter som ble ansett som overflødige. Utvalget var bredt og antikvitetsjenersten hadde til og med egne utgravninger rundt om i Egypt ens ærend for å skaffe passende objekter til museumsbutikken: kister, mumier, kanopiske krukker, skarabeer og amuletter ble solgt i mengder, ofte til relativt rimelig priser og med statlig garanti for at det var ekte vare. Var man på jakt etter større objekter var dette også mulig å kjøpe direkte fra antikvitetsjenersten, og flere mer eller mindre fullstendige gravkapper ble kjøpt av muséer i London, Paris og New York. Glyptoteket benyttet seg også av denne muligheten, og i 1910 ble flere graver og kapeller ved Sakkara utenfor Kairo gravet frem fra sanden og fremvist for Glyptotekets representant, professor Valdemar Schmidt. Etter nøye overveielser gikk man så til innkjøp av Kaemremets kapell som i dag kan sees i de egyptiske galleriene (fig. 4).

Vestlige arkeologer og egyptologer var i stor grad involvert i handelen, hvilket også er nærmest utenkelig for fagfolk i dag. En av de mest berømte var Howard Carter, mannen som i 1922 fant Tutankhamuns grav i Kongenes Dal: han hadde da i flere år kjøpt og solgt antikviteter for å supplere sin inntekt. Han var blant annet mellommann da Metropolitan Museum of Art i New York kjøpte en berømt gullskatt fra en annen kongelig grav ved Theben, og her tilsvarte hans faste kommisjon på 15% nesten 8000 pund – en betraktelig sum penger i 1920 (det tilsvarer ca. 3 millioner danske kroner i dag). Selv den egyptiske arkeologiens far, Sir Flinder Petrie, som ellers er kjent som en forsker forut for sin tid, var meget aktiv på antikvitetsmarkedet. De færreste akademikere den gang hadde moralske kvaler i dette hen-seende, og selv om Lange i sine reisedagbøker gjentatte ganger kommenterer handelen – dog primært den ulovlige – og konsekvensene av illegale utgravninger (“ingen ved, hvor meget

Fig. 4: Deler av Kaemremets kapell i Sakkara, kjøpt via den egyptiske antikvitetsjenersten i 1911, som i dag kan sees på Glyptoteket (inv. nr. ÆIN 1271). Fotograf Ole Haupt, med tillatelse fra Ny Carlsberg Glyptotek

der gaaer tabt for Videnskaben ved denne Rovdrift”), så hindret det ham ikke i å legge inn bud på objekter som han visste var ervervet på ulovlig vis.

Antikvitetshandel med objekter som er utgravet ulovlig er dessverre et enda mer relevant tema i dag enn da vi startet prosjektet, og en av de mange konsekvensene av de politiske urolighetene i Midtøsten har vært en storstilt plyndring og ødeleggelse av arkeologiske levninger fra områdets oldtidskulturer. Prosjektet kan i denne sammenhengen forhåpentligvis bidra med en perspektivering av antikvitetshandelens historiske dimensjoner, og naturligvis en forbedret forståelse av hvordan flertallet av de egyptiske objektene som er utstilt på våre muséer kom hit.

Boken *The Antiquities Trade in Egypt, 1880-1930: The H. O. Lange Papers*, av Fredrik Hagen og Kim Ryholt, utgives av Videnskabernes Selskab i 2016